

Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Галини Іванівни Крохмальної
“Терміни в ідіостилі вченого
(на матеріалі філологічних праць професора Івана Денисюка)”,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.01 – українська мова

Актуальність теми дисертаційного дослідження

У сучасному мовознавстві великої уваги набувають дослідження ідіостилю вченого з точки зору функціонування термінолексики в науковому тексті, адже в науковому мовленні вченого реалізується його індивідуальна творча манера, його мовна картина світу.

Наукові праці українського літературознавця, фольклориста, франкознавця, доктора філологічних наук, професора Львівського національного університету імені Івана Франка Івана Овксентійовича Денисюка вирізняються нестандартністю стилю, у якому гармонійно поєднується академічний підхід і метафорична експресивна манера висловлювання. Зважаючи на неабиякий нараторський хист професора Івана Денисюка, Галина Крохмальна обрала для дослідження праці цього видатного вченого.

Тема дисертації є дуже актуальною: вперше в українському мовознавстві досліджено ідіостиль вченого з точки зору функціонування термінолексики у науковому тексті; поглиблено теоретичні аспекти термінознавства: систематизовано підходи до трактування понять “мовна особистість” та “ідіостиль”, виявлено особливості літературознавчого терміна як домінанти ідіостилю; здійснено аналіз мотивованості літературознавчих термінів, їх структуру та походження; вивчено семантичні, структурні та функціональні особливості літературознавчих, загальнонаукових та екстрагалузевих термінів.

Дисертаційне дослідження проведено на великому фактичному матеріалі (понад 30000 термінів, з них 20281 літературознавчий, 7308 загальнонаукових та 2552 екстрагалузеві). Джерельною базою слугувало тритомне видання

літературознавчих та фольклорних праць Івана Денисюка. Таке масштабне дослідження вимагає від дисертантки глибокого осмислення предметної галузі, володіння системою її понять, розуміння системного характеру літературознавчої термінології та суміжних дисциплін. Цим категорійним апаратом дисертантка оволоділа ґрунтовно.

Наукова новизна, теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Потреба такого дослідження зумовлена необхідністю проаналізувати терміносистеми наукового тексту вченого в різних аспектах: лексико-семантичному, структурному та функціональному. Наукова новизна роботи полягає у тому, що вона є першим в українському мовознавстві комплексним дослідженням мотиваційних функцій терміноодиниць літературознавчої терміносистеми у зв'язку з вивченням контекстуальних взаємовпливів терміноодиниць інших наукових галузей. Дисертантка вперше теоретично обґрунтувала теорію функціонування терміна у філологічному тексті, поглибила методологічні засади вивчення ідіостилю вченого.

Отримані результати мають важливе теоретичне та практичне значення. Основні положення і висновки уточнюють деякі поняття термінознавства, виявляють функціональні, системні та світоглядні характеристики терміна, доповнюють знання про ідіостиль учених, ставлять питання про мовну особистість у науковому тексті, сприяють вивченню теоретичних питань інтерпретації наукових текстів.

Результати дослідження сприяють подальшому розвитку українського термінознавства та вирішенню методологічних питань мовознавства. Матеріали дисертації можуть бути використані в лексикографічній практиці, науковій та педагогічній роботі.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Детальне ознайомлення з текстом дисертації Галини Крохмальної дає підстави стверджувати, що підхід дисертантки до вивчення термінів у ідіостилі професора Івана Денисюка є ґрунтовним. Варто відзначити структурованість

роботи, логічність викладу, якісне оформлення наукового апарату. Дисертантка добре продумала композицію дисертації. Кожен розділ містить сконденсований виклад теоретичного матеріалу, на якому базується подальший аналіз.

Дисертантка обґрунтовує методико-теоретичні засади дослідження та визначає основні методи дослідження: поняттєво-лінгвальний, функціональний, зіставний, описовий, метод суцільної вибірки, елементи кількісного аналізу, метод лексико-тематичного моделювання та контекстного аналізу.

У першому розділі Галина Крохмальна демонструє глибоку лінгвістичну обізнаність, аналізуючи феномен мовної особистості, авторський ідіостиль у художньому та науковому текстах, терміни в літературознавчих працях та особливості літературознавчої терміносистеми.

Досліджуючи феномен мовної особистості вченого, дисертантка враховує лінгвістичні, психологічні, соціальні чинники і відкриває можливості для подальшого дослідження функціональних особливостей мови: “Мовна особистість виступає тією призмою, крізь яку відбувається бачення та категоризація явищ навколишньої дійсності. Організація мовної особистості включає весь спектр національно-культурних факторів, які відображаються в картині світу” (с. 13). Дослідниця зазначає, що важливим акцентом є “творче самовираження, а відтак – можливість нешаблонного формулювання думки, яке неминуче виведе за межі нормативної обмеженості наукового тексту. Науковець – це учасник специфічного наукового дискурсу, який експлікує, проявляє свій лінгвальний рівень, мовні смаки та певну мовну орієнтованість на сторінках свого наукового тексту” (с. 19). Галина Крохмальна переконливо вмотивовує вибір джерельної бази дисертації – науковий доробок саме Івана Денисюка – вченого з оригінальним науковим підходом і стилем, що має ознаки взаємовпливу художнього образного і наукового точного мислення, орієнтованого на читача.

Порівнюючи ідіостиль автора у художньому та науковому текстах, дисертантка зазначає, що “вчений і письменник ідіостилістично мають відмінні завдання, інші засаби відображення своєї думки” (с. 33), “ідіостиль у науковому

тексті зазнає впливу нормативності, шаблонності, на відміну від художнього тексту (де авторська творчість у сфері стилістики є ознакою високої майстерності)” (с.33).

Виходячи із розуміння терміна як домінанти ідіостилю вченого, Галина Крохмальна доводить, що літературознавчий термін виконує не лише номінативну функцію, але й несе естетичну інформацію, дає оцінку художнім явищам, відіграє роль культурного і пізнавального чинника в духовному житті суспільства.

Переконливо звучить висновок про особливості формування поняттєво-термінологічного апарату літературознавства: “літературознавчий термін характеризується певною мірою неоднозначності; низьким рівнем уніфікації; конотативністю; “незамкнутістю” – відкритістю для інших терміносистем; відсутністю умов для реалізації жорстких вимог до термінології; прямою залежністю від контексту; термін перебуває у тісному зв’язку з авторським стилем письменників, вчених, тому літературознавчі терміни дуже часто не змінюються повністю, а “обрастають” новими значеннями” (с.42-43). Дослідниця вказує на явище міграції загальнонаукових термінів та термінів інших галузей у літературознавчу термінологію, а також на проникнення літературознавчої термінології в загальноживану лексику, що свідчить про відкритість терміносистем української мови.

У другому розділі описано лексико-семантичну організацію літературознавчих термінів Івана Денисюка. Терміни скласифіковано за тематичним принципом: виділено термінологічні поля (література і літературознавство: головні поняття, генологія, поетика тексту, літературний і видавничий процес), у межах яких існують лексико-семантичні групи.

Вправність зрілого й перспективного науковця продемонструвала Галина Крохмальна, досліджуючи мотивованість літературознавчих термінів. Дисертант висловлює важливі зауваги до проблем авторської терміносистеми науковця: термін як позначення чітко визначеного наукового поняття, літературознавчий термін і емоційність, соціально-активна роль

літературознавства, функціонування інтернаціональних термінів у національній науці.

Значною кількістю прикладів проілюстровано широкий діапазон наукового пошуку Івана Денисюка, який “у своєрідний спосіб спостерігає за об’єктами літературними і фольклорними синтетично, враховуючи взаємовплив і взаємозалежність мистецьких явищ” (с. 83-84). Цікавими рисами ідіостилю Івана Денисюка дисертантка вважає наявність галузей досліджень письменника (*шевченкознавство, лесезнавство, стефанікознавство, франкознавство, коцюбинознавство*), а також прикрикладкових назв постатей автора (*письменник-сучасник, письменник-реаліст, оповідач-обсерватор*).

Авторські терміни виявлено у термінологічному полі “Генологія”, вони виступають синонімами до усталених терміноодиниць (усталене – *мемуарний жанр*, у тексті Івана Денисюка – *новела спомину*). Дисертантка стверджує, що таким чином учений досягає ефекту концентрації уваги реципієнта на вузькому для сприймання і однозначному аспекті поняття. Незважаючи на емоційність термінів Івана Денисюка *новела настрою, тривожна новела, новела-плач, новела-спомин*, лексичне значення точно передає зміст позначуваного явища.

У третьому підрозділі другого розділу дослідниця аналізує граматичну структуру літературознавчих термінів, виділяючи монологемні та полілексемні терміноодиниці. Виявлено три типи двокомпонентних термінів (ад’єктивно-субстантивні, субстантивно-субстантивні та вербально-субстантивні), трикомпонентні та багатоконпонентні термінологічні словосполучення.

Генологічну характеристику літературознавчих термінів подано у четвертому підрозділі другого розділу. Виявлено українські, іншомовні та терміни змішаного типу. На особливу увагу заслуговує опис способів онаціональнення терміноодиниць: приєднання до запозичених слів українських суфіксів (*метафоричність*), приєднання до національних коренів запозичених афіксів (*підпрограма, олїтературнення*) та поєднання національного та запозиченого (*фотоспалах*).

Третій розділ присвячено характеристиці загальнонаукових та екстрагалузевих термінів у літературознавчому тексті. Важливою є думка, що “загальнонаукові терміни проходять своєрідну адаптацію у літературознавчому тексті” (с. 164), у поєднанні з літературознавчими термінами загальнонаукові терміноодиниці набувають науково-мистецького, літературознавчого сенсу.

Пильну увагу приділяє Галина Крохмальна і таким важливим питанням як детермінологізація і транстермінологізація нелітературознавчих термінів, які у процесі актуалізації втрачають своє термінне значення. Виявлено особливості наукового стилю Івана Денисюка – застосування метафоричних, порівняльних художніх засобів у науковому викладі та нагромадження нелітературознавчих термінів, що сприяє чіткому й логічному сприйманню художніх явищ.

Варто відзначити, що викладений у дисертації аналіз матеріалу проведено продумано. Висновки виважені, підтверджені достовірними даними і переконливими фактами. У роботі є чимало вдалих спостережень щодо функціонування того чи іншого терміна. Наукові узагальнення, викладені в дисертації, роблять значний внесок у теорію термінознавства, стаючи набутком української лінгвістики. Актуалізований фактичний матеріал є цінним для сучасної лексикографічної практики.

Перелік використаної літератури в дисертаційному дослідженні складає 375 найменувань. Список використаних джерел (с.173-209) засвідчує ґрунтовний підхід дисертантки до опрацювання великої кількості лексикографічних, лінгвістичних та літературознавчих матеріалів.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Результати дисертаційної праці апробовано, основні її висновки й положення висвітлено в 12 публікаціях. Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають вимогам МОН України про публікації основного змісту дисертації на здобуття ступеня кандидата філологічних наук. Зміст автореферату є ідентичним до змісту дисертації. Автореферат відбиває основні теоретичні положення та практичні здобутки дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Деякі моменти дисертаційної роботи, що мають дискусійний характер, потребують уточнення та пояснення:

1. У розділі про лексико-семантичні особливості літературознавчих термінів варто було б описати гіперо-гіпонімічні відношення між термноодинамиці, які зумовлюють ієрархічну внутрішню структуру термінології і є доказом її системності.

2. Пильної уваги заслуговує і репрезентація синонімії у науковому доробку професора Івана Денисюка, адже терміни-синоніми відрізняються і структурою, і походженням, і особливостями функціонування.

3. Цінним є спостереження про метафоричність наукового стилю професора Івана Денисюка, але доречно було б докладніше описати емоційнозабарвлені терміни та вказати їх кількість.

4. У дисертації не вказано способів творення українських літературознавчих термінів. Описано явище вторинної номінації (детермінологізація і транстермінологізація) та структурні типи аналітичних деривацій. Проте морфологічні способи творення опинилися на маргінесі дослідження.

5. Обмежений обсяг дисертаційного дослідження не дав змоги повно розкрити питання детермінологізації чи транстермінологізації термінів усіх галузей, зокрема музичної. У доробку Івана Денисюка виявлено 30 музичних термінів (*акорд, арфа, бандура, гама, гармонія, концерт* та ін.), але проілюстровано лише терміни *акомпанемент*, який функціонує як компонент метафоричного порівняння, і термін *акорд*, який професор Іван Денисюк використовує і детермінологізовано, і без втрати термінного музичного значення. Цікаво було б дослідити, які музичні терміни у наукових працях вченого детермінологізувались, які стали набутком літературознавчої терміносистеми, а які зберігають значення музичної термінології.

Висловлені зауваження і побажання не порушують загальної концепції роботи, вони лише спрямовують до подальшого наукового осмислення лінгвістичного матеріалу.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Галини Крохмальної є самостійним оригінальним дослідженням великого фактичного матеріалу, глибоко і всебічно вивченого й осмисленого. Наукова новизна, теоретичне значення і практична вартість рецензованого дослідження не викликають жодних сумнівів. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, переконливі теоретичні узагальнення, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам до кандидатських дисертацій.

Вважаємо, що дисертаційна робота на тему “Терміни в ідіостилі вченого (на матеріалі філологічних праць професора Івана Денисюка)”, представлена на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її авторка – Галина Іванівна Крохмальна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Національного університету
«Львівська політехніка»

С.З. Булик-Верхола

Підпис С.З. Булик-Верхоли засвідчую:

Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»

Р.Б. Брилинський